

A városkutatás magyarországi legkiválóbb kutatójának, Szirmai Viktória Széchenyi-díjas professzornak (MTA Társadalomtudományi Központ Szociológiai Intézet) és szerzőtársainak jó oka volt e középvárosi kutatáshoz kapcsolódó könyv elkészítésére.¹ A kötet megjelentetésével kapcsolatosan egyrészt kiemelten fontos törekvés volt az, hogy jelezze a ma még viszonylag kevésbé feltárt középvárosok nagyvárosoktól eltérő sajátosságú, térségszervező funkciókkal rendelkező szerepét, valamint a középvárosi társadalom összetettségét, illetve formáit. Másrészt lényeges szempont volt a magyar középvárosi társadalmi problémák feltárása és azok kezelésére létrejött érdekstrukturált társadalmi innovációs modellek bemutatása. További fontos célkitűzést jelentett a magyar középvárosok egy szeletének esettanulmányi bemutatása, amely híven tükrözi ezek 21. századi evolúcióját, jelzi fejlődési folyamataik trendjeit, valamint lehetőséget ad a középvárosi sajátosságok összevetésére.

A témaválasztás nemcsak az idevonatkozó, egységes módszertani alapokon álló összehasonlító vizsgálatok hiánya miatt üdvözlendő, hanem annak okán is, hogy ez a településkör képviseli a hazai városállomány derékhadát, a hazai városlakók igen jelentős hányada bennük él. Továbbá társadalmi, gazdasági és kulturális szempontból is fontos szerepet játszanak az ország életében. A középvárosi hálózat visszatükrözője lehet az urbanizációnak és a területi fejlődésnek.

A szerzők számos tudományágat képviselnek: szociológusok (Szirmai Viktória kutatásvezető, Ferencz Zoltán), geográfusok (Jankó Ferenc, Schuchmann Júlia), közgazdász végzettségű regionalisták (Bazsóné Bertalan Laura, Fábián Attila, Hegedüs Judit, Tóth Balázs István). A szerzői gárda magja a Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar Nemzetközi és Regionális Gazdaságtani Intézetének kollégáiból állt, azonban a kutatómunka az MTA Társadalomtudományi Központ közreműködésével további munkatársak bevonásával valósult meg. Az egymásra találás izgalmas kutatást eredményezett.

A kötet felépítése megfelelően átgondolt. A bevezető fejezet, amely a kutatás vezetőjének tollából született, egyrészt aláhúzza a városok iránti tudományos figyelem erősödését, másrészt a kelet- és közép-európai urbanizációs jelenségek tükrében bemutatja a magyar középvárosokra jellemző fejlődési folyamatok fő trendjeit, szerepeit, az általános társadalmi problémákat, végül érinti a városok fenntarthatóságával kapcsolatos

¹ A kötet PDF formátumban ingyenesen letölthető a <http://publicatio.uni-sopron.hu/2212/> oldalról (hozzáférés: 2022.04.04) – A Szerk.

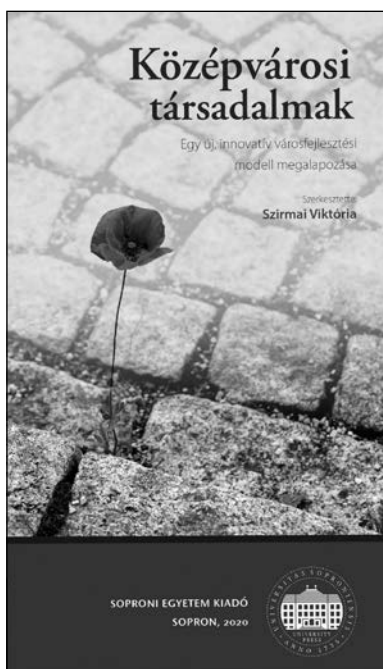
aktuális dilemmákat. A kitekintés remek kiindulópontot jelent a kötet egész szellemiségének megalapozásához.

A kötet első nagyobb blokkja, amely négy fejezetet tartalmaz, a városfejlesztési problémák elméleti hátterét foglalja össze, illetve rendszerezi. A városfejlesztés innovatív történeti modelljeit Jankó Ferenc tekinti át; e munka nagy érdeme, hogy a fenntarthatóság és a városi metabolizmus koncepciójára épülő öko-urbanizmus modell és néhány korábbi városfejlesztési mozgalom és modell kapcsolatát (pl. parképítő mozgalom, kertváros mozgalom, szomszédsági egység tervezés, modernizmus, neo-tradicionális mozgalmak) mélyrehatóan tárja fel, továbbá az öko-urbanizmus létező változatait is (pl. fenntartható város, öko-város, okos város, reziliens város) alaposabban górcső alá veszi. Bertalan Laura írása a társadalmi innovációk szerepét vizsgálja a városi problémák kezelésében. Olyan újra felfedezett és újraértelmezett társadalmi innovációkról tesz említést, amelyek a városi erőforrások optimalizálására keresnek megoldást a fenntartható fejlődés megvalósítása érdekében, mint például a közösségi gazdaság, a megosztott város (sharing city), a smart food city koncepció és a lassú város (slow city) mozgalom.

Ezt követően, további lényeges és aktuális középvárosi jelenségeket és formákat tárnak fel Schuchmann Júlia és Hegedüs Judit közleményei. A kompakt és terjeszkedő város modelljével foglalkozó fejezet egy lehetséges várostervezési eszköz kereteit vázolja fel a városi szétterülés, a szuburbán fejlődés és ezek negatív következményeinek (pl. ingázás, környezeti hatások) ellensúlyozására. A szuburbanizációt befolyásoló fontos tényezőket a szerző rendszerbe foglalja, majd megalkotja a kompakt város sematikus modelljét. A rugalmas (reziliens) város jellemzőit és a rugalmasság tényezőit veszi sorra a városi jelenségekkel foglalkozó másik fejezet, és javaslatot ad a reziliens szemléletmód és jelzőrendszer (indikátorok) beépítésére a várostervezési folyamatokba, majd a tervezés nyomán követésének időszakába, azzal a szándékkal, hogy a külső hatásokra, sokkokra, zavarokra a városok hatékony válaszokat tudjanak adni, ezáltal sebezhetőségük csökkenjen.

Az elméleti blokkot követi az empirikus felmérés eredményeit bemutató második rész, amely négy, jó indokkal kiválasztott, differenciált helyzetben lévő középvárosra fókuszálva (Békéscsaba, Eger, Kaposvár, Sopron), helyi fejlesztési dokumentumok tartalomelemzésére, strukturált mélyinterjúkra és reprezentatív lakossági adatfelvétellel alapozva mutatja be a térségi társadalmi problémák feltárása mellett a megoldásukra létrejött innovatív eszközöket, kezdeményezéseket, várospolitikai modelleket. Az empirikus kutatás megtervezésében és lebonyolításában nagy szerepe volt Ferencz Zoltánnak, aki a kutatás módszertani hátterét és összefüggéseit ismertette a kötet utolsó részében.

Az esettanulmányokat Tóth Balázs István a magyar középvárosok főbb demográfiai és gazdasági sajátosságairól összeállított, aprólékos, statisztikai adatokra alapozó vizsgálata vezeti be. Ezt követi Bertalan Laura Sopronról, Hegedüs Judit Kaposvárról, Schuchmann Júlia Egerről és Jankó Ferenc Békéscsabáról készített „pilot study” jellegű munkája, amely további lényeges, tudományosan igazolt folyamatokra derített fényt. A négy városi esettanulmány négy szemléletet, négy szerzői világot tükröz. Az egységes elveket ki-ki a maga módján, kutatói mentalitása, saját szemlélete, avagy éppen módszertani ismeretei alapján adta vissza, s ezzel válik ez a rész igazán érdekessé, elgondolkodtató

olvasmánnyá. Általánosságban ezen írásek közül számomra legérdekesebbnnek a társadalmi innovációknak a városi problémák megoldásában játszott lehetséges szerepéről szóló fejezetrészek tűnnek.

A kutatási tények alapján, a könyv harmadik blokkjában Szirmai Viktória és Fábían Attila foglalják össze az új, előremutató, egyszerűsített fenntartható társadalmi innovációs modell főbb összetevőit, amely a jövőbeni városfejlesztési utak kialakításakor hasznos segítség lehet. A megállapítások többsége egyértelmű: a négy város fontos szerepet játszik szűkebb-tágabb térségében, biztosítani tudják lakóik számára a fenntartható „életformák kínálatát”, nem erősen szegregáltak, egyszerűen „szerethetők”. A fejlesztések szakmai, a lokális társadalmi közegre és azok hálózataira épülő érvek, irányok hiányoznak az elemzett középvárosokban. Helyet kell adni az őszinte analitikának, a városokat már új, 21. századi szemüvegeken keresztül kell nézni, és keresni a területi tökékek alkotóit és azok megújítóit.

A kutatás eredményeként sok releváns városföldrajzi, városzociológiai és urbanisztikai információval gazdagodhatunk a kötet olvasása során. Rendkívül pozitívann tartom a könyv izléses megjelenését, gazdag illusztrációs anyagát, tagolását, az egyes fejezetek közérthető, mégis tudományos nyelvezetét. A kutatás újszerűsége egyrészt maga a területi kutatási egység, az eddig méltatlanul elhanyagolt hazai középvárosok „felfedezése”, másrészt a városfejlesztés új útjainak keresése, harmadrészt ezen irányok alakításában, megvalósításában a társadalmi közeg és aktorok számbavétele, azok mozgástereinek feltérképezése. Öröndetes volna, ha az ismertett kötet csak az első lenne azok sorában, amik mélységi betekintést adnak a magyar középvárosok és a középvárosi társadalmak fejlődésébe és jövőbeni fejlesztési lehetőségeikbe.